

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Михайло Савчин,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного,
фінансового, інформаційного та
європейського публічного права
Ужгородського національного університету

УДК 342.565.2: 340.131.5

Конституційний Суд України та реалізація Конституції України

Постановка питання про взаємозв'язок Конституційного Суду України із реалізацією конституції є традиційною, хоча вона не притаманна конституційній юстиції. Це пов'язано з тим, що конституційна юстиція забезпечує насамперед інтерпретацію конституції, зокрема шляхом вирішення конституційно-правових спорів і захисту прав людини й основоположних свобод. Адаже питання реалізації конституції, на перший погляд, є питанням суспільно-політичних дебатів і законодавчого регулювання, конституційної культури і свідомості тощо.

Ми виходимо з робочої гіпотези, що нормативність конституції пов'язана не стільки з її текстом (хоча екзегеза, *inter alia*, семіотика тексту також важлива, особливо при конституційному дискурсі), скільки з реальним змістом конституційної доктрини та юриспруденції органу конституційної юстиції. Власне, суспільно-політичні дебати щодо стратегічних і тактичних цілей реалізації конституції є симулякром, якщо вони не ви-

ражають певні напрями конституційної доктрини, апробованої через конституційну юриспруденцію чи усталені конституційні традиції або звичаї. Відсутність сталих конституційних звичаїв є згубною для парламентаризму, оскільки складно собі уявити, зокрема, належний процес формування уряду і реалізацію останнім законодавчої політики без довіри парламенту і системи неформальних домовленостей політичного характеру, які становлять своєрідні *courtesy rules* (правила гречності, стриманості) і забезпечують стабільність правової системи.

У цій статті досліджується вплив конституційної юстиції на процес реалізації конституції. У першій частині йдеться про сутність і структуру реалізації конституції, у другій розкрито дилему верховенства парламенту та судового конституційного контролю, третя частина присвячена формам впливу юдикатури на процес суспільно-політичних дебатів та конкретизацію і деталізацію конституції, а також стратегії юдикатури у світлі

природи конституційної юриспруденції, *inter alia, res judicata* актів конституційних судів.

1. Сутність і структура реалізації конституції. Механізм реалізації конституції у літературі розглядається як складний і суперечливий. Конституція та її норми отримують належну реалізацію насамперед у позитивній діяльності публічної влади, яка покликана забезпечити гідність індивіда та його правовий захист. Залежно від політичного курсу парламенту конституційні норми наповнюються реальним змістом, конкретизуються в актах поточного законодавства.

Реалізація положень конституції зумовлена її основоположним характером. На думку Ю. Тодики, механізм реалізації конституції має два компоненти: а) нормативний – власне як реалізації конституційних норм; б) інституційний – як діяльність уповноважених суб'єктів конституційних відносин. Соціальні, економічні, політичні, культурні фактори є соціальним середовищем реалізації конституції [1, с. 386–388]. Однак найчастіше реалізацію конституції розуміють як реалізацію конституційних норм, що є не одне й те саме.

Чеський конституціоналіст К. Кліма виокремлює такі способи впровадження конституційних приписів у життя: ухвалення законів; правові рішення, які виражають арбітражні функції глави держави; контроль; прийняття рішень про конституційність правових актів; поведінка індивідів, корпорацій та інших неурядових суб'єктів відповідно до конституції; поведінка конституційних органів влади відповідно до конституційних приписів. Також складовою процесу впровадження конституції, на думку науковця, є конституційно-правові дебати щодо визначення на пряму політики конституційних органів влади, регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування, а також конституційні механізми вирішення конфліктів та

захисту прав людини [2, с. 76]. Російський конституціоналіст В. Лучин виділяє такі форми реалізації конституції: пряму дію конституції, конкретизацію конституційних норм у законодавстві, реалізацію конституційних норм [3, с. 58-108]. Також він розглядає соціальні фактори, відповідальність та організаційно-правове забезпечення реалізації конституції. Аналіз наведених положень зумовлює виокремлення макрорівня реалізації конституції, оскільки його складно належним чином визначити лише через стан реалізації конституційних норм; він ніби синтезує основні форми юридично значущої поведінки уповноважених суб'єктів щодо належного втілення положень конституції у життя. У власному розумінні ми виокремлюємо три рівні реалізації конституції: мікро-, мезо- і макрорівень.

Мікрорівень реалізації конституції становить реалізація конституційних положень і норм. Зокрема, вирізняють групу конституційних норм, які мають загальний характер (норми-принципи, норми-цілі, норми-визначення тощо), та норми, які визначають правосуб'єктність учасників конституційних правовідносин. Тому правовий режим реалізації цих конституційних норм є відмінним.

Мезорівень реалізації конституції становлять суспільно-політичні дебати щодо шляхів впровадження положень конституції, конституційна культура і свідомість, правові режими (ліберальний, ліберально-демократичний, соціетальний та перехідний), конституційна відповідальність.

Макрорівень реалізації конституції становлять пряма дія конституційних норм, стан поточного законодавства та механізм соціального захисту. Серед основних форм реалізації конституції можна виокремити здійснення основних прав і свобод, ефективну законодавчу політику парламенту та соціальну політику уряду.

Як впливає з наведеної структури реалізації конституції, роль

юдикатури, тобто конституційної юстиції, виявляється насамперед на мезорівні. Ступінь судового активізму у світлі поглядів щодо стратегій конституційної юстиції, які будуть розглянуті нижче, визначає дилему сучасного конституціоналізму – верховенство парламенту та конституційної юстиції. При цьому роль конституційної юриспруденції є важливою, оскільки вона вводить політичний процес у правові межі. Особливо слід наголосити на поширеній тезі про нібито недовершеність структури конституційної норми, у якій переважно відсутня санкція. Однак це винятково нормативістський підхід, який не верифікується емпірично. Адже дуальний вплив конституційної юстиції свідчить про протилежне:

– по-перше, КСУ при конституційному контролі визнає правові акти конституційними або неконституційними, а також може констатувати неконституційність бездіяльності органу публічної влади, що є нічим іншим, як конституційною санкцією; при цьому питома вага цієї санкції найзначніша серед конституційних санкцій порівняно з іншими галузями;

– по-друге, пряма дія конституційних положень матеріалізується саме через активізм конституційної юстиції шляхом інтерпретації конституційних положень, основним критерієм якого є конституційні цінності і принципи, якими пов'язані законодавець та уряд під час реалізації певних політичних цілей та суспільно-політичних дебатів.

2. Дилема верховенства парламенту та судового конституційного контролю. Подолання цієї дилеми є критично важливим для перехідних демократій. Це підтверджується досвідом країн Центральної та Східної Європи. Зокрема, А. Шайо застерігає від захоплення доктриною суверенітету парламенту [4], який має витоки в ідеях загальної волі Ж.-Ж. Руссо, оскільки вона, як правило, завершується нав'язуванням волі більшості меншості інколи всупереч основним правам. Це прямо суперечить засадам

демократичної конституційної державності. Так, наявність кваліфікованої більшості голосів в угорському парламенті у партій Фідес та Йоббік за результатами парламентських виборів 2009 року мала наслідком прийняття Конституції Угорщини, що передбачає низку інструментів концентрації влади урядом, послаблюючи Конституційний Суд Угорщини [5, с. 81-85; 6].

Доктрина суверенітету парламенту має важливим аргументом ступінь легітимності і репрезентативності волі народу, який уособлює саме парламент, а інститут конституційного контролю виступає своєрідним клубом консерваторів від права. Тому слід ці аргументи проаналізувати детальніше.

Парламент є представницьким інститутом і репрезентує певний спектр політичних сил, який склався у суспільстві. На перший погляд, конституційний суд жодним чином не пов'язаний з ідеєю репрезентації – однак це лише на перший погляд; насправді ситуація значною мірою подібна до парламенту. Малоімовірно, що голосування у парламенті ідентичне тому, як до питань суспільного значення ставиться громадськість. Тут має вплив конституційний дискурс і перебіг політичних процесів, результатом чого є певні закони як відображення компромісу.

Приблизно таку саму репрезентативну природу має конституційний суд. Адже сьогодні існують дві основні моделі його формування, які консенсусні за природою. За таких умов формування складу конституційного суду зумовлено досягненням компромісу в парламенті у разі формування його складу парламентом при внесенні кандидатур главою держави; така репрезентативність ще яскравіше виражена при паритетній моделі формування, як це має місце при формуванні Конституційного Суду України.

Другий аргумент стосується змісту функцій парламенту та конституційного суду. Тут йдеться про розподіл функцій, схожих за природою,

бо і парламент, і конституційний суд при наявній кодифікованій конституції, як це має місце в Україні, здійснюють конкретизацію і деталізацію її положень. Однак вони здійснюють ці прерогативи різними способами: Верховна Рада України формулює абстрактні положення, які регулюють типові життєві обставини, розраховані на невизначене коло осіб і невизначену кількість випадків; КСУ, керуючись конституційними цінностями і принципами, пристосовує абстрактні конституційні приписи до конкретних життєвих обставин або дає оцінку абстрактним положенням законодавства на предмет легітимності втручання у приватну автономію відповідно до трискладового тесту, що впливає із системного та телеологічного тлумачення статей 3, 8, 22, 64 Конституції України. Як і парламент, так і конституційна юстиція творять право, але вони творять право у відмінний спосіб, що є нічим іншим, як реалізацією конституції.

Однак існує відмінність у сутності процедури. По-перше, парламентська процедура попри зв'язаність парламенту правом (статті 3, 8, 22 Конституції України) надає Верховній Раді свободу розсуду при регулюванні залежно від конституційної вимоги щодо його інтенсивності (щільності). По-друге, ухвалення закону є завжди певним політичним компромісом і визначається певною моделлю втручання (від ліберальної до етатистської), що саме по собі є об'єктом конституційного контролю на предмет відповідності конституційним цінностям і принципам. Як і у Верховній Раді, рішення у КСУ ухвалюється більшістю від його загального складу, однак вимоги до рішень органу конституційної юстиції жорсткіші: Суд зв'язаний правом, вимогами належної конституційної процедури і юридична сила його рішення ґрунтується переважно на силі аргументів, а не аргументі сили чи певних політичних прерогатив.

Конституційна юстиція імплементавана на мезорівень реалізації кон-

ституції безпосередньо, адже цей процес для фізичних осіб і юридичних осіб приватного права починається з моменту набрання чинності конституцією, оскільки конституційні права людини й основоположні свободи мають пряму дію. У разі відсутності закону, який конкретизує конституційні права і свободи, органи державної влади і місцевого самоврядування зобов'язані застосовувати відповідні положення Конституції України як безпосередньо чинне право. Судові установи не вправі відмовити у захисті основного права, посилаючись на недоліки поточного законодавства в ролі обґрунтування неможливості застосування відповідних приписів Конституції України.

Пряма дія конституційних норм визначає основні параметри їх застосування у діяльності органів державної влади, яке, зокрема, забезпечується примусовою силою права. Не завжди у діяльності органів влади забезпечується додержання положень Конституції і законів України, зокрема у сфері прав людини і основоположних свобод.

Доктрина розглядає права людини і основоположні свободи, визнані в Конституції України, як безпосередньо діюче, найвище право [7, с. 423-425], тому права людини й основоположні свободи визначають зміст і магістральні напрями діяльності держави, оскільки утвердження та забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави. Федеральний Конституційний Суд Німеччини з цього приводу сформулював правову позицію, відповідно до якої основні права є об'єктивними нормами, що встановлюють ціннісний правопорядок, який являє собою фундаментальний конституційний порядок в усіх галузях права [8, с. 208], в чому і виявляється горизонтальний вплив конституційних прав на чинне законодавство.

Такий горизонтальний ефект конституції пов'язаний з тим, що фундаментальні права і свободи людини потребують конкретизації у

поточному законодавстві, а в деяких випадках – під час здійснення конституційної юрисдикції [9, с. 12].

Таким чином, публічна влада несе відповідальність за планомірний і раціональний розвиток положень Конституції України на наукових засадах, на основі загальних цілей та завдань Основного Закону. Зокрема, це втілюється у законодавчій діяльності парламенту, який відповідно до свого конституційного статусу покликаний забезпечувати ефективне законодавче регулювання. Відсутність законодавчого регулювання загрожує правовій безпеці суспільства чи окремого індивіда, вносить елементи свавілля у діяльність органів публічної влади і є неконституційним явищем [10].

Об'єктивно виконуючи функцію обмеження сваволі органів публічної влади, закон як формальний акт парламенту повинен визначати правові засади легітимного втручання та застосування примусу у разі порушення правових норм. Тому законодавче упущення (недогляд) є неконституційним і має наслідком звуження сутнісного змісту основного права (частини друга, третя статті 22 та частина друга статті 157 Конституції України).

3. Вплив конституційної юстиції на суспільно-політичні дебати і суддівський розсуд. Належне законодавче регулювання створює сукупність правил, необхідних для здійснення основних прав. Оскільки конституція

доручає законодавцю за підсумками суспільно-політичних дебатів визначити модель правового регулювання реалізації основних прав, то закон має забезпечувати необхідну гнучкість регулювання.

Наприклад, Федеральний Конституційний Суд Німеччини у справі Калкар сформулював доктрину щільності (інтенсивності) законодавчого регулювання: «Згідно з судовими рішеннями, використання невизначених правових понять у принципі не викликають сумніву з точки зору конституційного права. При відповіді на запитання, які вимоги повинні висуватися в окремих випадках, необхідно враховувати особливості відповідного предмета регулювання, а також інтенсивність регулювання. Менш жорсткі вимоги слід висувати передусім при різноманітності обставин справи або при можливості швидкої зміни обстановки» [11].

За таких умов важливою видається взаємодія між доктриною¹ і конституційною юриспруденцією². Конституційна доктрина є гнучкішою від конституційної юриспруденції, оскільки відображає певні тенденції у конституційній культурі і свідомості, на що має належним чином реагувати конституційний суд, спираючись у власних актах також і на доктринальні висновки.

У своїй діяльності конституційна юстиція має три основні стратегічні моделі в межах суддівського розсуду:

¹ Йдеться про панівні теорії і концепції у праві, положення яких становлять суспільно-політичний дискурс та/або закладаються у зміст певних правових актів органів публічної влади. Тому як негативну ми розглядаємо практику Конституційного Суду України, коли він в описовій частині рішення лише перераховує юридичні вищі навчальні заклади або наукові заклади, які надіслали наукові висновки, не надаючи їм своєї правової оцінки (аргументи щодо погодження з цими правовими аргументами чи їх неприйнятність). Адаже наукові висновки у справах за запитами конституційних суддів виступають своєрідними *amicus curiae*, які нагадують *responsa prudentium* у римському праві. А належна оцінка і врахування досягнень сучасної доктрини конституційного права є критично важливою для обґрунтованості рішень і висновків Конституційного Суду України. Водночас критично важливим для такої демократичної комунікації є гарантії академічної свободи.

² Термін «конституційна юриспруденція» у вітчизняний правовий дискурс введено С. Шевчуком [12]. На нашу думку, цей термін найбільш адекватно відображає правотворчу природу актів Конституційного Суду України, які за своєю природою є правозастосовними актами. В одному зі своїх актів (ухвала № 15-у/2010) Конституційний Суд України помилково зазначив, що Суд не здійснює правозастосовної діяльності, а лише офіційне тлумачення. Хоча правозастосування охоплює інтерпретацію та ухвалення правових актів органами публічної влади, до яких також належать і акти судової влади.

стримування, нейтральність та активізм. Залежно від обраної моделі роль конституційної юриспруденції є різною, але принаймні при судовому активізмі конституційні суди чи аналогічні установи схильні до зміни своєї юриспруденції шляхом її перегляду або динамічного тлумачення конституції.

Зокрема, розглядаючи справу про Римський Статут, КСУ зробив висновок [13], що Міжнародний кримінальний суд доповнює національну систему кримінальної юстиції, що є нічим іншим, як субсидіарністю у сенсі частини четвертої статті 55 Конституції України. На підставі таких висновків КСУ визнав, що ратифікація Римського Статуту можлива лише після внесення відповідних змін до Конституції України, оскільки «на відміну від міжнародних судових органів, передбачених частиною четвертою статті 55 Конституції України, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини і громадянина. Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції». На наш погляд, якщо міжнародна юрисдикційна установа доповнює національну систему судів, то вона має субсидіарний характер.

КСУ може переглянути свої правові положення стосовно необхідності

внесення змін до Конституції України (як необхідної умови ратифікації парламентом Римського Статуту). За такої ситуації КСУ може застосувати такий спосіб обходу прецедентного права, як перегляд своїх правових положень у зв'язку з їх помилковістю, оскільки на момент ухвалення висновку у 2001 році доктрина міжнародного права визнавала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду як субсидіарну, тобто таку, що доповнює національну систему кримінальної юстиції, на відміну від наднаціональної. Також КСУ може застосувати прийом *prospective overruling*, згідно з яким Суд позбавлятиметься вочевидь невідповідних для правової системи положень, які накладають на неї надмірний тягар [14, с. 339-347]. Саме з посиланням на ці підходи можна змінити зміст юриспруденції КСУ стосовно Римського Статуту, і у такий спосіб закон про його ратифікацію набуває чинності автоматично, про що має зазначити Суд у своєму висновку. Для цього потрібне звернення або Президента України, або Кабінету Міністрів України.

Прикладами суддівського активізму КСУ можуть слугувати справи про порушення конституційної процедури ухвалення змін до Конституції України 2010 року¹ та так звані кримські справи.

¹ На нашу думку, у цій справі КСУ (Рішення від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010) не володів належною юрисдикцією, що ґрунтується на трьох міркуваннях: 1) закони, передбачені пунктом 1 частини першої статті 85 Конституції України, ухвалюються відповідно до вимог розділу XIII і жодним чином не статтями 93 і 94 Конституції України, які регулюють порядок ухвалення та промульгації звичайних законів; КСУ імplementований у механізм установчої влади, до якої окрім нього входять народ України, Верховна Рада України, Президент України, Центральна виборча комісія (оскільки покликана забезпечити національний референдум щодо внесення змін до Конституції України), звідси Суд не може ставати над установчою владою; 2) конституція є вираженням консенсусної демократії, що у діяльності КСУ виразилося в застосуванні положень Конституції у редакції від 8 грудня 2004 року протягом чотирьох років – якби були сумніви у КСУ щодо додержання конституційної процедури ухвалення Закону № 2222, він мав би це питання вирішити невідкладно при розгляді будь-якої справи, керуючись правилом «зв'язаності ініціативи» на підставі частини третьої статті 61 власного статусного Закону № 422/96-ВР, тому у такий спосіб КСУ порушив державний і правовий континуїтет, загрозу розриву якого лише зняла Революція гідності; така практика КСУ також не відповідає сталому розумінню у праві поняття строків давності; 3) конституційні суди не пишуть конституцій; вони можуть лише вирішувати конкретні конституційні спори, пов'язані зі змістом окремих конституційних положень, їх застосування іншими органами публічної влади чи інтерпретацією, стоячи на сторожі конституційних цінностей і принципів. Насамкінець, КСУ не навів переконливих доводів щодо зміни своєї юриспруденції або через правило *overruling*, або визнання помилки.

Кримські справи прикметні оцінкою Судом суверенітету і територіальної цілісності, які поряд із фундаментальною конституційною цінністю – повагою до гідності людини (стаття 3), а також із непорушністю прав і свобод людини належать до так званої тріади цінностей (стаття 157).

Конституційний Суд України оперативно зреагував на порушення територіальної цілісності України¹, визнавши неконституційною Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму», оскільки питання призначення референдумів вирішує Верховна Рада України і такий референдум має бути націона-

льним, а не регіональним. Тим самим Суд констатував², що Верховна Рада Автономної Республіки Крим вийшла за межі своїх повноважень, порушивши принцип територіальної цілісності України Постановою, якою передбачено входження до складу Російської Федерації як її суб'єкта, звернення до Президента Російської Федерації та до Лежавної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації про початок проєкту входження до складу Російської Федерації як суб'єкта Російської Федерації, винесення на референдум цих питань. Щоправда, КСУ не зазначив у своєму рішенні, що Автономна Республіка Крим не володіє міжнародною правосуб'єктністю³.

¹ Слід зазначити, що КСУ перебував тоді у непростій ситуації, оскільки з його складу було звільнено з посади кількох суддів за порушення присяги і призначено інших суддів на підставі Постанови Верховної Ради України від 24 лютого 2014 року «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді».

² Рішення КСУ від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014. На думку одних авторів, КСУ не мав юрисдикції розглядати цю справу, оскільки конституційне подання було внесено неналежним суб'єктом – в. о. Президента України. Як вони вважають, Голова Верховної Ради О. Турчинов не міг тимчасово виконувати повноваження Президента, оскільки відсторонення від посади В. Януковича було здійснено у спосіб, не передбачений Конституцією, – самоусунення від виконання своїх конституційних повноважень. Справді, парламент ухвалив Постанову від 22 лютого 2014 року про усунення В. Януковича від виконання повноважень глави держави, оскільки цього дня сплинув строк виконання Президентом умов Угоди про подолання політичної кризи, згідно з якими В. Янукович як глава держави мав промудувати закон про відновлення чинності Конституції України у редакції від 8 грудня 2004 року з урахуванням положень Рішення КСУ від 6 квітня 2010 року № 11-рп/2010. В умовах гострого протистояння у суспільстві, що супроводжувалося розстрілом протестуючих на вулиці Інститутській у Києві, повного колапсу влади, яка взагалі не реагувала на численні випадки кіднепінгу та катувань учасників масових протестів, потураючи діяльності парамілітарних структур (які фактично виступали у такій іпостасі як державні агенти), необхідно було виконувати елементарні заходи, спрямовані на поновлення легітимності влади та консенсусу в суспільстві – конституційного порядку. Тому такі міркування мають цілком позитивістський зміст, ігноруючи реальний стан із забезпечення фундаментальних прав і свобод – свободи зібрань, свободи вираження поглядів як основи сучасного демократичного порядку. Тому КСУ як захисник Конституції мав оперативно реагувати на факти зазіхання на територіальну цілісність України.

На думку інших у КСУ була відсутня юрисдикція у цій справі, оскільки Суд мав дослідити фактичні обставини ухвалення зазначеної Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, хоча така була офіційно оприлюднена. Слід зазначити, що в цьому випадку КСУ здійснив абстрактний конституційний контроль, а не інцидентний чи каузальний контроль норм, тому такі доводи є просто неприйнятними.

³ Про це КСУ зазначив у Рішенні від 20 березня 2014 року № 3-рп/3014, вказавши на відсутність в Автономній Республіці Крим міжнародної правосуб'єктності та повноважень ухвалення декларацій про сецесію, які можуть належати лише суб'єктам федерації у разі визначення механізму сецесії у федеральній конституції. В унітарних державах адміністративно-територіальні одиниці не володіють правом сецесії. Пізніше КСУ ухвалив рішення про припинення дії Меморандуму про розвиток співпраці з Конституційним Судом Російської Федерації, який у порушення норм міжнародного права визнав такими, що відповідає федеральній конституції, міжнародний договір між Російською Федерацією та «Республікою Крим», прийняття до Російської Федерації цього утворення, створення у складі Російської Федерації нових суб'єктів (Рішення КСУ від 17 квітня 2014 року № 10-р/2014).

Висновки. Реалізація конституції не може у суто позитивістському стилі полягати лише у реалізації правових норм. Конституція виконує функцію обмеження влади та гарантування прав людини, а тому важлива реальна дія інститутів та процедур, які приводять цей механізм у дію. Власне кажучи, реалізація конституції зводиться до дієвих гарантій прав людини та забезпечення конституційного порядку. Необхідними елементами цього є конституційна свідомість, культура та конституційна відповідальність. Центральним елементом цієї системи відносин є конституційна юрисдикція, яка у механізмі поділу влади здійснює правотворчу функцію, конкретизуючи положення конституції шляхом інтерпретації її положень. Критично важливим для легітимності конституційної юстиції є вільна комунікація з академічною спільнотою, яка в ролі

amicus curiae має залучатися у конституційне судочинство, надаючи наукові висновки у стилі *responsa prudentium* з окремих аспектів справи, що мають отримати належну оцінку в рішенні. На прикладі справи про Римський Статут та кримських справ яскраво виявляються стратегії КСУ – від стримування до судового активізму. Це саме ті випадки, коли політичні засоби, суспільно-політичні дебати, законодавство чи соціальна політика уряду, президентський арбітраж вичерпують свою дію і належне застосування конституції забезпечується за допомогою засобів конституційної юстиції. За таких ситуацій критично важливими є обґрунтованість рішень та адекватна рефлексивність конституційної юстиції на суспільно-політичну обстановку і стан конституційної доктрини в академічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Тодька Ю. Н. Конституция Украины – основной закон государства и общества : учеб. пособие / Ю. Н. Тодька. – Х. : Факт, 2001. – 280 с.
2. Klima K. Constitutional Law of the Czech Republic / K. Klima. – Plzen : Ales Cenek, 2008. – 346 p.
3. Лучин В. О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации / В. О. Лучин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 687 с.
4. Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма) / А. Шайо ; пер с англ. – М., 2001. – 292 с.
5. Jakab A., Sonnevend P. Kontinuitdt mit Mдngeln: das neue Ungarische Grundgesetz // Zeitschrift für öffentliches Recht und Völkerrecht. – 2012. – № 72. – P. 75-78.
6. Sheppelle K. L. Hungarian's Constitutitonal Revolution [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krugman.blogs.nytimes.com/2011/12/19/hungarys-constitutional-revolution/>
7. Курс конституционного права Украины. – Том 1. Общая часть: Основы теории конституционного права : учебник / под ред. М. А. Баймуратова и А. В. Батанова. – Харьков : Одиссей, 2008. – 672 с.
8. Шевчук С. Судова правотворчість. Світовий досвід і перспективи в Україні / С. В. Шевчук. – К. : Реферат, 2006. – 640 с.
9. Конституційна держава та права людини й основоположні свободи: Україна та зарубіжний досвід / [О. М. Максименко, І. О. Мазурок, В. В. Навроцький, М. В. Савчин, П. А. Трачук] ; за ред. М. В. Савчина. – Ужгород : Мистецька лінія, 2008. – С. 12.

10. Бирмонтене Т. Генеральный доклад XIV Конгресса Конференции европейских конституционных судов / Т. Бирмонтене, Э. Ярашюнас, Э. Спруогис // Конституционное правосудие: Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии. – 2008. – Вып. 2–3. – Ереван : Центр конституционного права Республики Армения, 2008. – С. 70–245.

11. *BVerfGE* 49, 89.

12. Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції / С. В. Шевчук. – К. : Український центр правничих студій, 2001. – 294 с.

13. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2001 року № 3-в/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01.

14. Барак А. Судейское усмотрение / А. Барак ; пер. с англ. – М. : НОРМА, 1999. – Ч. I. – 376 с.

Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України

У статті розкрито взаємозв'язок між конституційною юстицією і реалізацією конституції. Досліджується взаємний вплив конституційної юриспруденції та конституційної доктрини з точки зору забезпечення недоторканності конституційних цінностей і принципів як фундаментальної основи реалізації конституції.

Ключові слова: *amicus curiae*, конституційна юриспруденція, конституційна юстиція, реалізація конституції, *responsa prudentium*.

Савчин М. В. Конституционный Суд Украины и реализация Конституции Украины

В статье раскрыта взаимосвязь между конституционной юстицией и реализацией конституции. Исследуется взаимное влияние конституционной юриспруденции и конституционной доктрины с точки зрения обеспечения неприкосновенности конституционных ценностей и принципов как фундаментальной основы реализации конституции.

Ключевые слова: *amicus curiae*, конституционная юриспруденция, конституционная юстиция, реализация конституции, *responsa prudentium*.

Savchyn M. Constitutional Court of Ukraine and Implementation of Constitution of Ukraine

The article deals with the relationship between constitutional justice and the implementation of the constitution. We study the mutual influence of constitutional law and constitutional doctrine in terms of integrity constitutional values and principles as the fundamental framework for implementing constitutions.

Key words: *amicus curiae*, constitutional jurisprudence, constitutional justice, the implementation of the constitution, *responsa prudentium*.